

Poronienie bądź martwe urodzenie dziecka a uprawnienia rodziców w polskim systemie prawnym. *Stan de lege lata i postulaty de lege ferenda*

Miscarriage or stillbirth and parental rights
in the Polish legal system.

De lege lata legal framework and *de lege ferenda* postulates

Выкидыш или мертворождение и права родителей
в польской правовой системе.

Состояние *de lege lata* и положения *de lege ferenda*

Викидень або мертвонародження та батьківські права
в польській правовій системі.

Стан *de lege lata* та постулати *de lege ferenda*

KATARZYNA PLUTA

Dr, Uniwersytet Opolski

e-mail: kpluta@uni.opole.pl, <https://orcid.org/0000-0001-6899-1574>

Streszczenie: Celem artykułu jest zaprezentowanie stanu *de lege lata* oraz postulatów *de lege ferenda* dotyczących uprawnień rodziców w sytuacji martwego urodzenia dziecka bądź poronienia. Wskazano, że przepisy odnoszące się do tych zagadnień, a poddane tu analizie, nie harmonizują ze sobą. Przedmiotem rozważań uczyniono kwestie administracyjne, takie jak rejestracja dziecka w urzędzie stanu cywilnego czy sprawy pracownicze – w szczególności prawo do skorzystania z urlopów. Naświetlono elementy z zakresu zabezpieczenia społecznego, w tym prawo do skorzystania z zasiłków przysługujących po przedwczesnym zakończeniu ciąży. Ponadto omówiono prawo do pochówku dziecka martwo urodzonego lub poronionego. Aktualnie brakuje rozstrzygnięć, czy na potrzeby prawa pracy (w zakresie prawa do urlopu macierzyńskiego) pracodawca winien posiłkować się przepisami o dokumentacji medycznej, czy przepisami prawa o aktach stanu cywilnego. Największy problem stanowi konieczność ustalenia płci dziecka, która determinuje dalsze postępowanie rodziców, a określenie płci dziecka (płodni) nie zawsze jest możliwe. Wskazano, że płeć dziecka nie wpływa jedynie na prawo do zorganizowania jego pochówku. Zaś w przypadku, gdy rodzice podejmą się organizacji pogrzebu, istnieje dowolność odnośnie do jego formy – wyznaniowej (religijnej), czy też bezwyznaniowej.

Metody badawcze zastosowane w niniejszym opracowaniu to przede wszystkim analiza dogmatyczno-prawna z wykorzystaniem wykładni systemowej, logicznej oraz językowej. Prezentowane wyniki wsparte są odesłaniami do bieżącego orzecznictwa. Pomimo dość licznych przypadków utraty ciąży ustawodawca obecnie pozostaje stosunkowo bierny wobec tego zjawiska. Taka sytuacja stoi w sprzeczności z polityką prorodziną państwa i naraża organy władzy na niebezpieczeństwo naruszenia zasady ochrony rodziny i jej dobra określonej w art. 18 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Charakterystyka obecnego stanu prawnego prowadzi do wniosku, że brak jest spójnej i kompleksowej regulacji prawnej w tej materii, co stwarza dodatkowe problemy interpretacyjne, a nierzadko prowadzi do błędnej praktyki. Poczynione ustalenia skłaniają do zgłoszenia postulatu wprowadzenia koniecznych zmian w systemie prawa polskiego, których efektem będzie uproszczenie procedur związanych z przedwczesnym zakończeniem ciąży. Obecna dychotomia terminologiczna nie sprzyja klarownej wykładni przepisów prawa.

Słowa kluczowe: poronienie, martwe urodzenie, uprawnienia rodziców

Summary: The goal of this article is to present the *de lege lata* provisions and the *de lege ferenda* postulates concerning parental rights in the event of stillbirth or miscarriage. It is shown that the pertinent provisions are incongruous with one another. The discussion focuses on administrative issues, such as registering the child at a civil registry office, and employment matters – in particular the parents' right to take leave. Light is shed on social security matters, including the right to benefits following premature termination of pregnancy. In addition, the right to burial of a stillborn or miscarried child is discussed. Currently, the question whether, for the purposes of labour law (regarding the right to maternity leave), the employer should refer to the provisions on medical documentation or the provisions of the law on vital records remains unresolved. The greatest problem is that it is nearly always necessary, but not always possible, to establish the sex of the child (foetus), as this determines what the parents' next steps will be. In the present paper, it is pointed out that the only parental right that is not affected by the child's sex is the right to arrange the child's burial. In the case where the parents decide to arrange a funeral, they are free to choose whether they want to have a religious or a non-religious ceremony.

The main research method used in this study is dogmatic-legal analysis using systemic, logical and linguistic interpretation. The present results are supported by references to current case law. Despite the relatively numerous cases of pregnancy loss, the Polish legislator remains relatively passive in addressing this issue. Such a situation stands in contradiction to the state's pro-family policy and puts public authorities at risk of violating the principle of protection of the family and its well-being, as stipulated in Art. 18 of the Constitution of the Republic of Poland. A review of the existing legal framework leads to the conclusion that there are no coherent and comprehensive laws to regulate this matter, which creates additional interpretation problems and often leads to erroneous practice. In view of the present findings, we postulate that changes need to be made to the Polish legal system, which will result in simplifying the procedures related to premature termination of pregnancy. The existing terminological dichotomy is not conducive to a clear interpretation of legal provisions.

Key words: miscarriage, stillbirth, parental rights

Резюме: Целью настоящей статьи является представление состояния *de lege lata* и положений *de lege ferenda*, касающихся прав родителей в ситуации мертворождения или выкидыша. Отмечается, что анализируемые здесь положения, касающиеся этих вопросов, не гармонируют друг с другом. Рассматриваются административные вопросы, такие как регистрация ребенка в ЗАГСе или трудовые вопросы – в частности, право на отпуск. Особое внимание уделяется элементам социального обеспечения, в том числе праву на получение пособий после преждевременного прекращения беременности. Кроме того, рассматривается право на погребение мертворожденного ребенка или выкидыша. В настоящее время не решен вопрос о том, должен ли работодатель для целей трудового права (в отношении права на декретный отпуск) использовать положения о медицинских документах или положения закона об актах гражданского состояния. Самой большой проблемой является необходимость определения пола ребенка, от которого зависит дальнейшее поведение родителей, а определить пол ребенка (плода) не всегда возможно. Отмечается, что пол ребенка влияет не только на право организовать его погребение. В случае, если родители берут на себя организацию похорон, существует свобода в отношении формы похорон – конфессиональной (религиозной) или нерелигиозной.

Методы исследования, использованные в данной работе, представляют собой преимущественно догматико-правовой анализ с применением системного, логического и лингвистического толкования. Представленные результаты подкреплены ссылками на актуальную судебную практику. Несмотря на довольно многочисленные случаи потери беременности, законодатель остается относительно пассивным по отношению к этому явлению. Такая ситуация противоречит просемейной политике государства и ставит власти под угрозу нарушения принципа защиты семьи и ее благополучия, закрепленного в статье 18 Конституции Республики Польша. Характеристика современного правового состояния позволяет сделать вывод об отсутствии последовательного и всеобъемлющего правового регулирования в данном вопросе, что создает дополнительные проблемы с толкованием и зачастую приводит к ошибочной практике. Сделанные выводы позволяют сформулировать постулат о необходимости внесения необходимых изменений в польскую правовую систему, которые приведут к упрощению процедур, связанных с преждевременным прерыванием беременности. Существующая терминологическая дихотомия не способствует однозначному толкованию закона.

Ключевые слова: выкидыш, мертворождение, права родителей

Анотація: Метою цієї статті є представлення стану *de lege lata* та постулатів *de lege ferenda* щодо прав батьків у випадку мертвонародження або викидня. Зазначається, що проаналізовані тут положення, які стосуються цих питань, не узгоджуються між собою. Розглядаються адміністративні питання, такі як реєстрація дитини в органах РАЦСу або питання зайнятості – зокрема, право на відпустку/декрет. Висвітлено елементи соціального забезпечення, зокрема право на отримання допомоги після передчасного переривання вагітності. Крім того, обговорюється право на поховання мертвонародженої дитини або дитини, що народилась у результаті викидня. На даний момент не вирішено питання про те, чи повинен роботодавець для цілей трудового законодавства (щодо права на декретну відпустку) використовувати положення про медичну документацію або положення закону про записи актів цивільного стану. Найбільшою проблемою є необхідність визначення статі дитини, від якої залежить подальша поведінка батьків, а слід зазначити, що визначити стать дитини (плоду) не завжди можливо. Було зазначено, що стать дитини впливає не лише на право на організацію її поховання. І у випадку, якщо батьки беруть на себе зобов'язання організувати поховання, існує свобода розсуду щодо його форми – релігійної (конфесійної) чи нерелігійної.

Методи дослідження, використані в цьому аналізі, – це насамперед догматико-правовий аналіз із застосуванням системного, логічного та лінгвістичного тлумачення. Представлені результати підкріплені посиланнями на актуальну судову практику. Незважаючи на досить численні випадки втрати вагітності, законодавець залишається відносно пасивним до цього явища. Така ситуація суперечить просімейній політиці держави і наражає владу на небезпеку порушення принципу захисту сім'ї та її благополуччя, закріпленого в ст. 18 Конституції Республіки Польща. Характеристика сучасного правового стану дозволяє зробити висновок про відсутність узгодженого і всебічного правового регулювання в цьому питанні, що створює додаткові проблеми з інтерпретацією і часто призводить до помилкової практики. Зроблені висновки підводять до постулату про необхідність внесення потрібних змін до польської правової системи, що призведе до спрощення процедур, пов'язаних з передчасним перериванням вагітності. Існуюча термінологічна дихотомія не сприяє чіткому тлумаченню закону.

Ключові слова: викидень, мертвонародження, батьківські права

Wstęp

Nie ulega wątpliwości, że od chwili poczęcia dziecko nienarodzone może być uznawane przez rodziców za ich dziecko, które już mają, co z kolei powoduje wytworzenie się określonych więzi emocjonalnych i uczuć do nienarodzonego dziecka¹. Poczęcie dziecka oczekiwanego i chcianego wzmacnia więzi rodzinne pomiędzy małżonkami, a także powoduje pojawienie się wspomnianych więzi emocjonalnych z dzieckiem, nasilających się w miarę jego dojrzewania. Nieuzasadnione jest twierdzenie, że więzi takie mogą się wytworzyć tylko z dzieckiem żywo urodzonym². Doświadczenie poronienia bądź martwego urodzenia dziecka jest niezwykle trudnym przeżyciem dla rodziców. Przepisy prawa polskiego przewidują określone uprawnienia, które mają na celu wsparcie rodziców w tych okolicznościach, zarówno pod względem prawnym,

¹ Tak SN w wyroku z dnia 9 marca 2012 r., I CSK 282/11, LEX nr 1211872.

² Tak SN w wyroku z dnia 13 maja 2015 r., III CSK 286/14, LEX nr 1781848.

materialnym, jak i emocjonalnym. *Prima facie* rodzicom przysługuje m.in. prawo do³: zabezpieczenia materiału genetycznego i wykonania badań DNA, ustalenia płci dziecka (płod), zgłoszenia martwego urodzenia dziecka, zobaczenia dziecka, godnego pożegnania dziecka w obecności osób bliskich, odmowy przeprowadzenia sekcji zwłok dziecka⁴, pochówku dziecka, skorzystania z różnego rodzaju zasiłków, uprawnień socjalnych⁵ czy urlopów pracowniczych, uzyskania odszkodowania z dodatkowej polisy ubezpieczeniowej, zapewnienia im opieki psychologicznej, duchowej i wsparcia ze strony osób bliskich, przeżywania żałoby czy ochrony prywatności⁶.

Dokonane w tytule rozróżnienie na martwe urodzenie i poronienie jest zamierzone. Z medycznego punktu widzenia czym innym jest bowiem wydobyć z ciała kobiety martwego płodu (ciąża obumarła), a czym innym poronienie (ciąża przedwcześnie zakończona). Podstawowa różnica między poronieniem a martwym urodzeniem dziecka polega na określeniu momentu wydalenia lub wydobycia z ustroju matki dziecka. Poronienie następuje przed 22. tygodniem ciąży, zaś martwe urodzenie (traktowane jako przedwczesny poród) po 22. tygodniu ciąży⁷. Rozróżnienie pomiędzy poronieniem i martwym urodzeniem na podstawie kryterium czasu trwania ciąży następuje na potrzeby dokumentacji medycznej, a skutkuje w praktyce

³ Co, jak wynika z kontroli przeprowadzonej przez NIK, nie zawsze ma miejsce. Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Kielcach, *Informacja o wynikach kontroli – Opieka nad pacjentkami w przypadkach poronień i martwych urodzeń*, Warszawa, 10 grudnia 2020 r., <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci-poronia-i-martwe-urodzenia-opieka-nad-pacjentkami.html> [dostęp: 13.07.2024 r.].

⁴ Wyrok ETPC z dnia 20 lipca 2021 r., Polat przeciwko Austrii, skarga nr 12886/16, LEX nr 3198157; E. Wojtaszek-Mik, *Sekcja zwłok dziecka w świetle art. 31 ustawy o działalności leczniczej – uwagi na tle wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Polat przeciwko Austrii*, Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne 2022, nr 52, s. 233–254; K. Pluta, *Sekcja zwłok dziecka wobec braku zgody rodzica*, *Studia Prawnoustrojowe* 2023, t. 60, s. 313–324.

⁵ § 1 pkt 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 5 października 1993 r. w sprawie określenia zakresu i form oraz trybu udzielania kobietom w ciąży oraz wychowującym dziecko pomocy w zakresie opieki socjalnej i prawnej, Dz. U. z 1993 r. Nr 97 poz. 441 z późn. zm.

⁶ Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r. poz. 1923; rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 16 sierpnia 2018 r. w sprawie standardu organizacyjnego opieki okołoporodowej, tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r. poz. 1324; D. Karkowska, E. Baum, Z. Izdebski, A. Janik, *Godna prokreacja, ciąża, poród i połóg. Prawa kobiet*, Warszawa 2023, s. 305–306.

⁷ Legalną definicję zawarto w załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 6 kwietnia 2020 r. w sprawie rodzajów, zakresu i wzorów dokumentacji medycznej oraz sposobu jej przetwarzania, tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 798. Poronieniem określa się wydalenie lub wydobyć z ustroju matki płodu, który nie oddycha ani nie wykazuje żadnego innego znaku życia, jak czynność serca, tętnienie pępowiny lub wyraźne skurcze mięśni zależnych od woli, o ile nastąpiło to przed upływem 22. tygodnia ciąży (21 tygodni i 7 dni). Według innych kryteriów za poronienie przyjmuje się zakończenie ciąży przed skończeniem 22. tygodnia ciąży, przy jednoczesnej masie płodu poniżej 500 g.

niezrozumiałą i niczym nieuzasadnioną gradacją uprawnień, z których rodzice mogą skorzystać⁸.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie uprawnień przysługujących rodzicom w ramach polskiego systemu prawnego⁹ w sytuacji poronienia bądź martwego urodzenia dziecka. Poddano w nim analizie kluczowe przepisy prawne, orzecznictwo oraz poglądy doktryny w tym zakresie. Artykuł ma na celu zidentyfikowanie istniejących mechanizmów wsparcia rodziców w takiej sytuacji oraz wskazanie na obszary wymagające dalszej uwagi legislacyjnej.

1. Kwestie administracyjne – rejestracja dziecka w urzędzie stanu cywilnego

Ustawodawca w art. 9 K.c.¹⁰ zakłada, że w razie urodzenia się dziecka przychodzi ono na świat żywe. Czym jest urodzenie żywe z medycznego punktu widzenia dookreśla wspomniany załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie rodzajów, zakresu i wzorów dokumentacji medycznej oraz sposobu jej przetwarzania¹¹. *De lege lata* obowiązują dwie definicje martwego urodzenia¹²: jedna w zakresie pro-

⁸ Termin 22 tygodni jest jedynie terminem medycznym, nie ma zastosowania do innych dokumentów, definicji zawartych w aktach prawnych. Potwierdza to pismo Biura Praw Pacjenta przy Ministrze Zdrowia z dnia 18 maja 2007 r., znak BPP-4111-37-934/KU/07, https://www.kupamieci.pl/public_upload/files/upraw_plci.pdf [dostęp: 14.07.2024 r.]. Zob. też odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej – z upoważnienia ministra – na interpelację nr 25577 w sprawie urlopu macierzyńskiego dla kobiet, które poroniły, z dnia 22 kwietnia 2014 r., <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=4C3DFB56> [dostęp: 14.07.2024 r.].

⁹ Szerzej na temat procedur związanych z przerwaniem lub zakończeniem ciąży w innych krajach zob. np. Kancelaria Senatu, Biuro Analiz i Dokumentacji, *Wybrane zagadnienia polityki prorodzinnej w niektórych państwach Unii Europejskiej*, Warszawa 2013; L.K. Smith, J. Dickens, R. Bender Atik, C. Bevan, J. Fisher, L. Hinton, *Parents' Experiences of Care Following the Loss of a Baby at the Margins Between Miscarriage, Stillbirth and Neonatal Death: A UK Qualitative Study*, BJOG – An International Journal of Obstetrics & Gynaecology 2020; J.W. Lens, *Miscarriage, Stillbirth, & Reproductive Justice*, Washington University Law Review 2021, t. 98, nr 4, s. 1059–1115; A. Büttikofer, D. Coy, O. Doyle, R. Ginja, *The Consequences of Miscarriage on Parental Investments*, IZA Discussion Paper No. 16858, <https://docs.iza.org/dp16858.pdf> [dostęp: 7.01.2025 r.].

¹⁰ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r. poz. 1610 (dalej: K.c.).

¹¹ Urodzeniem żywym jest całkowite wydalenie lub wydobyście z ustroju matki noworodka, niezależnie od czasu trwania ciąży, który po takim wydaleniu lub wydobyściu oddycha lub wykazuje jakiekolwiek inne oznaki życia, takie jak czynność serca, tętnienie pępowiny lub wyraźne skurcze mięśni zależnych od woli, bez względu na to, czy sznur pępowiny został przecięty lub łożysko zostało oddzielone.

¹² Urodzeniem martwym jest całkowite wydalenie lub wydobyście z ustroju matki płodu, o ile nastąpiło po upływie 22. tygodnia ciąży, który po takim wydaleniu lub wydobyściu nie oddycha ani nie wykazuje

wadzenia dokumentacji medycznej, druga w ustawie Prawo o aktach stanu cywilnego¹³, nakładająca obowiązek zgłoszenia urodzenia każdego dziecka, niezależnie od tego, czy przyszło ono na świat żywe czy martwe. W tym kontekście zwraca uwagę fakt, że samo zgłoszenie urodzenia dziecka nie wymaga podania informacji o płci, a jedynie złożenia oświadczenia o imionach dziecka¹⁴. Przy czym można wybrać imię, które nie wskazuje na płeć dziecka, ale w powszechnym znaczeniu jest przypisane do danej płci (art. 59 ust. 3 Prawa o aktach stanu cywilnego).

Urodzenie dziecka zostaje odnotowane w rejestrach stanu cywilnego w formie aktu stanu cywilnego. Treść aktu urodzenia, jak i sam dokument ma znaczenie jedynie dowodowe i deklaratywne¹⁵. Nie tworzy on sytuacji rodzinno-prawnej. Zgodnie z art. 52 ust. 2 Prawa o aktach stanu cywilnego, jeżeli dziecko urodziło się martwe, nie sporządza się aktu zgonu, lecz akt urodzenia z adnotacją, że dziecko urodziło się martwe¹⁶. Akt urodzenia z odpowiednią adnotacją zastępuje akt zgonu, co jest rozwiązaniem słusznym¹⁷. Akt urodzenia jest przygotowywany na podstawie karty urodzenia albo karty martwego urodzenia¹⁸, przekazanej przez podmiot wykonujący działalność leczniczą, oraz protokołu zgłoszenia urodzenia albo zgłoszenia urodzenia w formie dokumentu elektronicznego (art. 53 ust. 1 Prawa o aktach stanu cywilnego). Zgłoszenia urodzenia dziecka dokonuje się w terminie 21 dni od dnia sporządzenia karty urodzenia, a w przypadku gdy dziecko urodziło się martwe – w terminie 3 dni od dnia sporządzenia karty martwego urodzenia (art. 55 ust. 1 Prawa o aktach stanu cywilnego). Tym samym ustawodawca w Prawie o aktach stanu cywilnego wprowadził podział na dwie czynności, których łączne wystąpienie będzie skutkować sporządzeniem aktu urodzenia, tj. przekazanie karty urodzenia albo karty martwego urodzenia do urzędu stanu cywilnego przez podmiot wykonujący działalność leczniczą oraz zgłoszenie urodzenia dziecka. Sporządzenie aktu urodzenia jest niezależne od czasu trwania ciąży. Jednak w jego treści pojawia się obligatoryjna informacja

żadnego innego znaku życia, jak czynność serca, tętnienie pępowiny lub wyraźne skurcze mięśni zależnych od woli.

¹³ Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego, tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r. poz. 1378.

¹⁴ Załącznik nr 17 do rozporządzenia Ministra Cyfryzacji z dnia 18 kwietnia 2020 r. w sprawie wzorów dokumentów wydawanych z zakresu rejestracji stanu cywilnego, Dz. U. z 2020 r. poz. 698.

¹⁵ Uchwała siedmiu sędziów SN z dnia 15 stycznia 1968 r., III CZP 85/67, OSNCP 1968, nr 11, poz. 179.

¹⁶ Załącznik nr 1, 11 i 12 do rozporządzenia Ministra Cyfryzacji z dnia 18 kwietnia 2020 r. w sprawie wzorów dokumentów wydawanych z zakresu rejestracji stanu cywilnego.

¹⁷ Dziecko, które urodziło się martwe, w myśl Prawa o aktach stanu cywilnego jest traktowane jak osoba fizyczna, która zmarła. Uchwała pełnego składu Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych SN z dnia 30 listopada 1987 r., III PZP 36/87, OSN 1988, z. 2-3, poz. 23.

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 6 grudnia 2023 r. w sprawie wzorów karty urodzenia i karty martwego urodzenia, Dz. U. z 2023 r. poz. 2733.

o płci dziecka, mimo że rozróżnienie na poronienie i martwe urodzenie nie ma znaczenia w postępowaniu o sporządzenie aktu urodzenia. Prawo o aktach stanu cywilnego nie wprowadza bowiem ograniczenia, że zgłoszenie urodzenia dziecka, a tym samym sporządzenie aktu urodzenia nie dotyczy dzieci poniżej 500 g lub gdy ciąża trwała krócej niż 22 tygodnie¹⁹. Przyjąć zatem należy, że skoro karta martwego urodzenia dziecka, określona w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 6 grudnia 2023 r., nie stanowi dokumentacji medycznej, to nie mają do niej zastosowania definicje zawarte w załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 6 kwietnia 2020 r. w sprawie rodzajów, zakresu i wzorów dokumentacji medycznej oraz sposobu jej przetwarzania, wprowadzające rozróżnienie na martwe urodzenie i poronienie. Słusznie zatem wskazuje J. Haberko, iż funkcjonujące obecnie równolegle dwie definicje martwego urodzenia powodują, że „nieuzasadnione jest powoływanie się przez szpital na niemożność zgłoszenia martwego urodzenia w sytuacji nieosiągnięcia przez płód 22. tygodnia ciąży, jako że obowiązek zgłoszenia wynika nie z konieczności wpisu w dokumentacji medycznej, ale z obowiązku mającego swe źródło w Prawie o aktach stanu cywilnego”²⁰.

Na mocy art. 54 ust. 3 Prawa o aktach stanu cywilnego karta martwego urodzenia zawiera dane wymagane w karcie urodzenia (dane na temat matki, informację o miejscu, dacie i godzinie urodzenia, płci dziecka, informacje o stanie zdrowia dziecka, informacje o ciąży i porodzie, miejscu zamieszkania rodziców dziecka, w tym okresie przebywania rodziców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, wykształceniu rodziców) oraz informację, że dziecko urodziło się martwe. Tylko kompletnie uzupełniona karta martwego urodzenia z wpisem o płci dziecka stanowi podstawę do sporządzenia aktu urodzenia. Brak tej informacji musi skutkować wydaniem decyzji o odmowie sporządzenia aktu urodzenia. Brak wskazania płci dziecka w karcie martwego urodzenia uniemożliwia bowiem prawidłowe nadanie mu w akcie urodzenia imienia (imion) oraz właściwej formy nazwiska z uwagi na fleksyjność polskich nazwisk. Tym samym, mimo iż przy zgłoszeniu dziecka podanie danych na temat płci nie jest obowiązkowe, to ustalenie płci dziecka jest konieczne, aby kierownik urzędu stanu cywilnego mógł sporządzić akt urodzenia. Akt urodzenia z adnotacją, że dziecko urodziło się martwe jest z kolei dokumentem wymaganym

¹⁹ Sprawa dotycząca ustalenia treści aktu urodzenia, który nie może być sporządzony na podstawie niekompletnego pismnego zgłoszenia urodzenia dziecka, należy do drogi sądowej w postępowaniu cywilnym. Postanowienie SN z dnia 15 marca 2012 r., I CSK 306/11, LEX nr 1212041.

²⁰ J. Haberko, *Konsekwencje prawne żywego i martwego urodzenia*, Prawo i Medycyna 2007, nr 3 (28), s. 73. Zob. też też, *Cywilnoprawna ochrona dziecka poczętego a stosowanie procedur medycznych*, Warszawa 2010, s. 66-71; D. Lubowiecki, *Ochrona płodu w systemie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Przegląd Prawniczy Uniwersytetu Warszawskiego 2016, nr 1, s. 80-92.

do nabycia skróconego urlopu macierzyńskiego, urlopu okolicznościowego, zasiłku macierzyńskiego za okres urlopu macierzyńskiego, zasiłku opiekuńczego, zasiłku pogrzebowego oraz umożliwia pochowanie dziecka, o czym szerzej w dalszej części artykułu.

Jeżeli nie jest możliwe ustalenie płci dziecka, karty martwego urodzenia nie przekazuje się. Wówczas konieczne jest wystawienie karty zgonu²¹. Karta zgonu, nawet nieposiadająca adnotacji urzędu stanu cywilnego o zarejestrowaniu zgonu, umożliwia dokonanie pochówku, o czym szerzej w dalszej części artykułu. Niemniej wątpliwości związane z wystawianiem karty zgonu są duże, gdyż przepisy regulujące te kwestie wydane zostały na początku lat 60. XX w. i nie są dostosowane do otaczającej nas rzeczywistości. W rozporządzeniu Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 3 sierpnia 1961 r. w sprawie stwierdzania zgonu i jego przyczyny²² od czasu jego wydania nie dokonano żadnych zmian. Pomijając odwołanie się w treści rozporządzenia do nieistniejących instytucji, np. Milicji Obywatelskiej, prezydium rady narodowej, gromady (jednostka administracyjna obejmująca kilka wsi), należy podkreślić, że wiele przepisów tego rozporządzenia stało się po prostu niewykonalnych. Zgodnie z przywołanym rozporządzeniem wystawienie karty zgonu jest obowiązkiem lekarza, który ostatni w okresie 30 dni przed dniem zgonu udzielał choremu świadczeń zdrowotnych. Od tej zasady istnieje wyjątek, tj. sytuacja, w której zachodzi podejrzenie, że zgon nastąpił w wyniku przestępstwa. W takim przypadku kartę zgonu wystawia lekarz, który na zlecenie sądu lub prokuratora dokonał oględzin lub sekcji zwłok. Dalej przepisy rozporządzenia przewidują, że w przypadku, gdy: nie ma lekarza zobowiązanego do wystawienia karty zgonu (np. pacjentowi udzielano świadczeń zdrowotnych więcej niż 30 dni temu); lekarz taki zamieszkuje w odległości większej niż 4 km od miejsca, w którym znajdują się zwłoki; lekarz ten z powodu choroby lub z innych uzasadnionych przyczyn nie może dokonać oględzin zwłok w ciągu 12 godzin od chwili wezwania – to kartę zgonu powinien wystawić:

a) lekarz, który stwierdził zgon, będąc wezwany do nieszczęśliwego wypadku (np. lekarz systemu ratownictwa medycznego) lub nagłego zachorowania (np. lekarz podstawowej opieki zdrowotnej);

b) lekarz lub starszy felczer albo felczer²³ zatrudniony w przychodni bądź ośrodku zdrowia lub jego placówce terenowej i sprawujący opiekę zdrowotną nad rejonem,

²¹ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 6 grudnia 2023 r. w sprawie wzoru karty zgonu, Dz. U. z 2023 r. poz. 2734.

²² Dz. U. z 1961 r. Nr 39 poz. 202.

²³ W Polsce od wielu lat nie kształcą się felczerów. Poza tym przepis ten jest sprzeczny z art. 43 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry, tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r. poz. 1516 i art. 11 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych, tekst

w którym znajdują się zwłoki (obecnie niewykonalne, ponieważ przychodnie nie mają rejonów);

c) położna wiejska²⁴, jeżeli nastąpił na terenie gromady zgon pozostającego pod jej opieką noworodka przed upływem 7 dni życia, a najbliższa przychodnia lub ośrodek zdrowia jest oddalony o więcej niż 4 km (obecnie niewykonalne, gdyż nie istnieją już gromady);

d) w przypadku, gdy nie ma osoby wskazanej w pkt a-c, to kartę zgonu powinien wystawić lekarz powołany przez właściwego starostę do tej czynności (tzw. koroner).

Co do zasady, płeć dziecka staje się widoczna między 14. a 16. tygodniem ciąży, chociaż – „technicznie” rzecz ujmując – płeć dziecka można określić w badaniu genetycznym w zasadzie na każdym etapie jego rozwoju. Przy czym oczywiście we wczesnych etapach ciąży nie zawsze może być ona stwierdzona przez lekarza opiekującego się kobietą w ciąży. W przypadku braku możliwości określenia płci dziecka, w praktyce po 2006 r.²⁵ bazowano na odczuciach matki (tzw. uprawdopodobnienie płci). Zastosowanie tej metody ustalenia płci dziecka rodziło jednak wśród personelu medycznego obawę możliwości popełnienia przestępstwa poświadczenia nieprawdy²⁶. W związku z tym uprawdopodobnienie dokonywane było przez pracownika placówki medycznej, a podstawą jego działania było np. przeprowadzone badanie USG lub inne badania, obserwacje. Również ta metoda nie dawała 100% pewności. Dlatego też nastąpiła zmiana stanowiska Ministerstwa Zdrowia. W odpowiedzi na

jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 576, które stanowią, że zgon może stwierdzić wyłącznie lekarz albo lekarz – kierownik zespołu ratownictwa medycznego, jeżeli zgon nastąpił w trakcie akcji medycznej.

²⁴ Przepis także sprzeczny z przywołanymi wyżej przepisami.

²⁵ Minister Zdrowia w dniu 21 grudnia 2006 r. wydał rozporządzenie zmieniające rozporządzenie w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi (Dz. U. z 2007 r. Nr 1, poz. 9), mocą którego znowelizował § 2 tegoż rozporządzenia, który w nowym brzmieniu stanowi, że za zwłoki uważa się ciała osób zmarłych i dzieci martwo urodzonych, bez względu na czas trwania ciąży. Tak zmieniony przepis sugerował, że pochować należy każdy płód, który zmarł w organizmie matki w trakcie trwania ciąży. Równocześnie znowelizowano rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2001 r. w sprawie wzoru karty zgonu oraz sposobu jej wypełniania (Dz. U. z 2001 r. Nr 153, poz. 1782 z późn. zm.), ustalając, że karta zgonu powinna być wydawana również dla dzieci martwo urodzonych, bez względu na czas trwania ciąży, na wniosek osób uprawnionych do dokonania pochówku.

²⁶ W piśmie z dnia 28 marca 2007 r., DL-P I 4001-14/07, p.o. Zastępcy Dyrektora Departamentu Legislacyjno-Prawnego Ministerstwa Sprawiedliwości do Dyrektora Biura Praw Pacjenta przy Ministrze Zdrowia przyjęto jednak, iż sytuacja taka nie wyczerpuje znamion przestępstwa poświadczenia nieprawdy. Poświadczenie bowiem odnosi się do już istniejącego zdania, a w przypadku wpisania „uprawdopodobnionej płci” nie można bezsprzecznie ustalić, czy doszło do wpisania nieprawdziwej informacji. Podobne stanowisko zajął Minister Zdrowia w piśmie z dnia 8 czerwca 2009 r., znak MZ-Z-073-17952-1-EW/09, skierowanym do Rzecznika Praw Dziecka, w sprawie martwych urodzeń, https://brpd.gov.pl/sites/default/files/rpd_stare/wystapienia/wyst_2009_06_01_odp_mz.pdf [dostęp: 14.07.2024 r.].

interpelację nr 3346 w sprawie formalności niezbędnych do zarejestrowania dziecka martwo urodzonego z dnia 25 kwietnia 2012 r. wskazano, że: „nie istnieją (i nie istniały) przepisy prawa, które nakazywałyby pracownikowi podmiotu leczniczego uprawdopodobnienie płci w sytuacji bardzo wczesnej ciąży. Określanie we wczesnej ciąży płci płodu, długości i ciężaru płodu na podstawie odczuć matki należy uznać za niewłaściwe, ale do dokonania pochówku dzieci martwo urodzonych z bardzo wczesnych ciąż nie jest konieczne określenie płci martwego płodu. Na wniosek osób uprawnionych do pochówku podmiot wykonujący działalność leczniczą wystawia kartę zgonu (z adnotacją, że określenie płci nie jest możliwe) lub zaświadczenie lekarskie stwierdzające pochodzenie szczątków”²⁷.

Mimo że od 2015 r. między Rzecznikiem Praw Obywatelskich a Ministerstwem Zdrowia, Ministrem Sprawiedliwości, Ministrem Pracy i Polityki Społecznej, Kancelarią Prezesa Rady Ministrów, Sejmem RP i Senatem RP wymieniono szereg pism²⁸, a nawet podjęto kilka inicjatyw ustawodawczych²⁹ w sprawie uproszczenia procedur w zakresie obowiązku określenia płci dziecka martwo urodzonego bądź poronionego, to istota problemu do dzisiaj pozostaje nierozwiązana. Co oznacza, że rodzice znajdujący się w i tak traumatycznej sytuacji narażani są na dodatkowe cierpienia, tylko po to, aby móc skorzystać z przysługujących im uprawnień.

Aktualnie jedynym sposobem poznania płci dziecka poronionego na wczesnym etapie ciąży są badania genetyczne, które rodzice wykonują we własnym zakresie, poprzez zlecenie badań DNA. Wykonanie badań genetycznych dla celów rejestracji martwego urodzenia w urzędzie stanu cywilnego nie jest świadczeniem zdrowotnym i dlatego nie jest refundowane przez NFZ. Koszt takiego badania to kilkaset złotych. Aby je wykonać, należy odebrać z placówki medycznej tkanki, na podstawie

²⁷ Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Zdrowia – z upoważnienia ministra – na interpelację nr 3346 w sprawie formalności niezbędnych do zarejestrowania dziecka martwo urodzonego z dnia 25 kwietnia 2012 r., www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=65C8CA96 [dostęp: 13.07.2024 r.]; odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Zdrowia – z upoważnienia ministra – na interpelację nr 5310 w sprawie łamania praw rodziców dzieci martwo urodzonych z dnia 21 czerwca 2012 r., www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=6743011B [dostęp: 13.07.2024 r.].

²⁸ Pisma są dostępne na stronie internetowej Rzecznika Praw Obywatelskich: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-brak-swadczen-rodzice-dziecka-martwo-urodzonego-sejm-mrips-ms-premier> [dostęp: 14.07.2024 r.].

²⁹ Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VIII kadencji, druk nr 1250, <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=1250> [dostęp: 13.07.2024 r.]; druk nr 2041, <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=2041> [dostęp: 13.07.2024 r.]; Sejm Rzeczypospolitej Polskiej IX kadencji, druk nr 466, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?documentId=669B3E9AD5EE02FC-C125859F0035745E>, [dostęp: 13.07.2024 r.]; druk nr 1401, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=1401>; druk nr 1610, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?documentId=FD22E-2A0854BB84BC125875F0036DB38> [dostęp: 13.07.2024 r.].

których możliwe będzie przeprowadzenie badania. Analiza materiału genetycznego umożliwia jednoznaczne określenie płci dziecka. Przeprowadzone badanie pozwala też ustalić przyczynę poronienia. Wynik badania rodzice powinni przedstawić w placówce medycznej, w której w zamian winni otrzymać wszystkie wymagane przez USC dokumenty – w tym kartę martwego urodzenia. Od tej chwili rodzice mają trzy dni na rejestrację dziecka. Decyzja co do przeprowadzenia badań DNA należy do rodziców. Rodzice nie muszą być zainteresowani poznaniem płci ich nie-narodzonego dziecka, ale z uwagi na tak sformułowane przepisy, chcąc skorzystać z przysługujących im uprawnień, *de facto* są do tego zobowiązani.

2. Urlopy pracownicze

Rozróżnienie dwóch faktów fizjologicznych – martwego urodzenia oraz poronienia ma kluczowe znaczenie na gruncie prawa pracy, ponieważ inaczej będzie kształtować się prawo kobiety-pracownika do urlopu macierzyńskiego w przypadku poronienia dziecka, a inaczej w przypadku martwego urodzenia³⁰. To kolejne niezrozumiałe zróżnicowanie, wszak stan psychiczny, a często i fizyczny takiej kobiety jest dramatyczny, niezależnie od czasu trwania ciąży. W tym miejscu należy przywołać normę art. 11¹ Kodeksu pracy³¹, zgodnie z którą pracodawca jest obowiązany szanować godność i inne dobra osobiste pracownika³².

Szczególne znaczenie ma regulacja zawarta w art. 180¹ § 1 K.p., zgodnie z którą, w razie urodzenia martwego dziecka lub zgonu dziecka przed upływem ośmiu tygodni życia, pracownicy przysługuje urlop macierzyński w wymiarze ośmiu tygodni (56 dni) po porodzie, nie krócej jednak niż przez okres siedmiu dni od dnia zgonu dziecka. Pracownicy, która urodziła więcej niż jedno dziecko przy jednym porodzie, przysługuje w takim przypadku urlop macierzyński w wymiarze stosownym do liczby dzieci pozostałych przy życiu. Możliwe jest wykorzystanie nie więcej niż sześciu tygodni urlopu macierzyńskiego jeszcze w czasie trwania ciąży. Co oznacza,

³⁰ Szerzej na ten temat zob. np. M. Jaroszevska, *Poronienie a urodzenie martwe (zgon płodu) – konsekwencje dla pracodawcy w zakresie udzielenia urlopu macierzyńskiego*, Monitor Prawa Pracy 2009, nr 12, s. 626-629.

³¹ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy, tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r. poz. 1465 z późn. zm. (dalej: K.p.).

³² Ochrona trwałości stosunku pracy ze względu na ciążę (art. 177 § 1 K.p.) obejmuje także sytuację, gdy ciąża zakończyła się poronieniem przed upływem okresu wypowiedzenia. Ciężar udowodnienia ciąży spoczywa na pracownicy. Wyrok SN z dnia 16 grudnia 1999 r., I PKN 468/99, LEX nr 46821.

że w sytuacji urodzenia martwego dziecka lub zgonu dziecka przed upływem ośmiu tygodni życia pracownicy przysługuje maksymalnie czternaście tygodni urlopu macierzyńskiego, o ile rozpoczęła go, będąc w ciąży. Urlop macierzyński jest nie tylko czasem zagwarantowanym kobiecie w celu sprawowania opieki nad noworodkiem, lecz także czasem na regenerację sił po porodzie. Pracownica, która zdecyduje się skorzystać z urlopu macierzyńskiego, nie musi wykorzystywać go w całości. Urlop macierzyński musi trwać jednak minimum siedem dni. Urlop macierzyński w minimalnym wymiarze jest niezbywalny³³. Czas jego rozpoczęcia liczy się od daty martwego urodzenia dziecka. Skorzystać z tego uprawnienia może wyłącznie matka dziecka – jest to w tym sensie jej uprawnienie o charakterze osobistym³⁴.

Z punktu widzenia pracodawcy podstawowym dokumentem poświadczającym fakt urodzenia dziecka i w konsekwencji zobowiązującym go do udzielenia urlopu macierzyńskiego jest akt urodzenia lub akt urodzenia z adnotacją, że dziecko urodziło się martwe³⁵. Niezbędną informacją do sporządzenia aktu urodzenia wraz z adnotacją o zgonie dziecka jest, o czym już była mowa, określenie jego płci. Jeżeli dojdzie zatem, bez względu na okres trwania ciąży, do wystawienia karty martwego urodzenia dziecka i do jej przekazania kierownikowi urzędu stanu cywilnego, to pracownicy przysługuje urlop macierzyński w wymiarze wynikającym z przepisu art. 180¹ § 1 K.p.³⁶ Natomiast w związku z nieprzekazaniem karty martwego urodzenia do USC, ze względu na nieokreślenie płci dziecka, kobieta nie będzie uprawniona do urlopu macierzyńskiego, ponieważ nie będzie można sporządzić aktu urodzenia zawierającego adnotację, że dziecko urodziło się martwe. „Może zdarzyć się zatem tak, że kobiety, które poroniły w tym samym okresie, zostaną potraktowane odmiennie, w zależności od tego, czy przedstawią pracodawcy akt urodzenia dziecka

³³ K. Niedzielska, *Uprawnienia pracownicze kobiety po poronieniu*, Monitor Prawa Pracy 2021, nr 4, s. 15.

³⁴ A. Sobczyk, *Komentarz do art. 180*, w: *Kodeks pracy. Komentarz*, red. A. Sobczyk, wyd. 6, Warszawa 2023, s. 835; M. Włodarczyk, *Komentarz do art. 180*, w: *Kodeks pracy. Komentarz*, t. 2. Art. 94–304⁵, red. K.W. Baran, wyd. 6, Warszawa 2022, s. 1713; E. Kumor-Jezińska, *Komentarz do rozporządzenia w sprawie wniosków dotyczących uprawnień pracowników związanych z rodzicielstwem oraz dokumentów dołączanych do takich wniosków*, w: *Prawo zatrudnienia. Komentarz do rozporządzeń*, red. K.W. Baran, Warszawa 2024, s. 306.

³⁵ Przepisy rozporządzenia Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 8 maja 2023 r. w sprawie wniosków dotyczących uprawnień pracowników związanych z rodzicielstwem oraz dokumentów dołączanych do takich wniosków (Dz. U. z 2023 r. poz. 937) nie przewidują w tym zakresie konieczności składania wniosku.

³⁶ Odpowiedź sekretarza stanu w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej na interpelację nr 2346 w sprawie umożliwienia rodzicom, którzy utracili dziecko w wyniku poronienia na wcześniejszym etapie ciąży, skorzystania z prawa do zasiłku macierzyńskiego z dnia 30 kwietnia 2020 r., <https://sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=BPAHF8&view=null> [dostęp: 14.07.2024 r.].

z adnotacją, że urodziło się martwe, czy też nie. W tym pierwszym przypadku będzie im przysługiwał urlop macierzyński przez 8 tygodni, w tym drugim nie. Należy zatem postulować *de lege ferenda*, by ta kwestia została przez ustawodawcę w sposób jednoznaczny uregulowana³⁷.

Aktualnie obowiązujące przepisy w ogóle nie przewidują możliwości sporządzenia innego dokumentu bądź pominięcia danych na temat płci podczas sporządzania karty martwego urodzenia. Tymczasem zamiast obowiązku uzyskania karty martwego urodzenia, złożenia jej do urzędu stanu cywilnego celem uzyskania aktu urodzenia z adnotacją o martwym urodzeniu dziecka i przekazania go następnie pracodawcy, wystarczyłoby np. elektroniczne zaświadczenie lekarskie (e-ZLA) z odpowiednim kodem, które uprawniałoby do świadczeń analogicznych do uzyskiwanych podczas urlopu macierzyńskiego, bądź karta martwego urodzenia bez informacji o płci dziecka.

Polski prawodawca przewiduje także udzielenie urlopu okolicznościowego. Zgodnie z § 15 pkt 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 15 maja 1996 r. w sprawie sposobu usprawiedliwiania nieobecności w pracy oraz udzielania pracownikom zwolnień od pracy³⁸ pracownikowi z tytułu urodzenia dziecka albo zgonu i pogrzebu dziecka przysługują dwa dni zwolnienia od pracy z zachowaniem prawa do wynagrodzenia za pracę. Tym samym nic nie stoi na przeszkodzie, aby rodzice korzystali ze zwolnienia w wymiarze łącznym czterech dni dla każdego z nich (dwa dni z tytułu urodzin dziecka i dwa dni z tytułu jego śmierci i pogrzebu) w przypadku martwego urodzenia bądź poronienia. Zwolnienie nie musi obejmować dni kolejno po sobie następujących. W przypadku gdy kobieta przebywa na skróconym urlopie macierzyńskim, urlop okolicznościowy przysługuje tylko ojcu dziecka – pracownikowi. W praktyce jednak do uzyskania urlopu okolicznościowego wymagane jest przedstawienie pracodawcy do wglądu aktu urodzenia z adnotacją o martwym urodzeniu oraz złożenie pisemnego wniosku.

Praktykę żądania od pracowników przez pracodawców przedstawienia do wglądu odpisu aktu stanu cywilnego poświadczającego zaistnienie zdarzenia uprawniającego do zwolnienia od pracy należy ocenić negatywnie. Rodzice, którzy doświadczyli poronienia i nie zdecydowali się na przeprowadzenie badań DNA lub o tym uprawnieniu nie zostali poinformowani, bądź w przypadku urodzenia martwego dziecka, którego płci nie ustalono, a tym samym nie przekazano karty martwego urodzenia do urzędu stanu cywilnego – zostają przez pracodawcę bezpodstawnie pozbawieni

³⁷ I. Jaroszevska-Ignatowska, Z. Rosner-Laskorzyńska, *Zgon dziecka, poronienie, urodzenie martwego dziecka a prawo do urlopu macierzyńskiego*, w: *Uprawnienia pracowników-rodziców*, red. I. Jaroszevska-Ignatowska, Z. Rosner-Laskorzyńska, Warszawa 2021, s. 84.

³⁸ Tekst jednolity: Dz. U. z 2014 r. poz. 1632.

prawa do zwolnienia od pracy z zachowaniem prawa do wynagrodzenia. Takie postępowanie jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego i ogranicza prawa rodziców, którzy nie uzyskali aktu urodzenia z adnotacją o martwym urodzeniu dziecka. Należy podkreślić, że obowiązek przedłożenia pracodawcy odpisu aktu urodzenia dziecka nie znalazł się w katalogu dokumentów stanowiących usprawiedliwienie nieobecności w pracy wymienionych w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 15 maja 1996 r.

3. Świadczenia z zakresu zabezpieczenia społecznego

Sam fakt ciąży, porodu czy połogu to stan uprawniający do skorzystania z szerszej ochrony socjalnej gwarantowanej przez państwo. Niemniej kobieta, która poroniła, nie jest w okresie ciąży ani porodu, ani połogu³⁹, co prowadzi do wniosku, że nie posiada ona prawa do świadczeń z zabezpieczenia społecznego, jeśli nie jest z innego tytułu do nich uprawniona. Jeżeli bowiem określonej sytuacji nie można zakwalifikować jako ciąży, poród czy połów, to nie ma podstaw do przyjęcia, że uprawnienia, które wiążą się wyłącznie z tymi stanami, mogą odnosić się również do innych sytuacji niezdefiniowanych w przepisach prawa. W przypadku poronienia kobiecie przysługuje zasiłek chorobowy i – jeżeli można określić płeć dziecka – zasiłek macierzyński. Pod uwagę należy wziąć także zasiłek opiekuńczy oraz zasiłek pogrzebowy.

Zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego „poronienie nie jest naturalnym następstwem ciąży – stanowi bowiem skutek nienormalnej reakcji organizmu kobiety ciężarnej wywołanej przyczyną zewnętrzną lub wewnętrzną i niewątpliwie w każdym przypadku wywołuje rozstrój zdrowia, a w konsekwencji przynajmniej czasowy uszczerbek na zdrowiu”⁴⁰. Jak wskazano w odpowiedzi na interpelację poselską w sprawie świadczeń dla rodziców dzieci martwo urodzonych, których płci nie udało się ustalić, „kobiecie, która stała się niezdolna do pracy w związku z poronieniem (jak i każdej innej osobie ubezpieczonej), przysługuje prawo do zasiłku chorobowego w wysokości 80% podstawy wymiaru zasiłku, przez cały okres, jaki lekarz uzna za niezbędny dla jej powrotu do zdrowia nie dłuższy niż 182 dni, jak również prawo do świadczenia rehabilitacyjnego przez okres niezbędny do przywrócenia zdolności do pracy, nie dłużej niż przez dwanaście miesięcy. Natomiast w sytuacji urodzenia

³⁹ Aby stwierdzić, czy kobieta jest w okresie połogu, należy z medycznego punktu widzenia potwierdzić objawy występujące po porodzie (martwego albo żywego dziecka).

⁴⁰ Uchwała SN z dnia 10 stycznia 1979 r., III PZP 19/78, Legalis nr 21282.

martwego dziecka kobiecie przysługuje zasiłek macierzyński w wymiarze ośmiu tygodni oraz prawo do zasiłku pogrzebowego⁴¹.

Celem wypłacenia zasiłku chorobowego (w przypadku gdy nastąpiło poronienie i nie został wystawiony akt urodzenia dziecka z adnotacją o zgonie), kobieta powinna przedstawić zaświadczenie lekarskie o czasowej niezdolności do pracy, zawierające kod literowy B, dane dotyczące daty poronienia, a także informację, czy przebywała w szpitalu, jeśli zdarzenie miało miejsce w czasie zwolnienia lekarskiego. Jeżeli zaświadczenie nie zawiera kodu literowego, wymagane jest odrębne zaświadczenie lekarskie stwierdzające ciążę. Zaświadczenie wystawiane jest przez upoważnionego lekarza w myśl przepisów rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 10 listopada 2015 r. w sprawie trybu i sposobu orzekania o czasowej niezdolności do pracy, wystawiania zaświadczenia lekarskiego oraz trybu i sposobu sprostowania błędów w zaświadczeniu lekarskim⁴².

Zasiłek opiekuńczy przysługuje osobom objętym ubezpieczeniem chorobowym, bez okresu wyczekiwania, zwolnionym od wykonywania pracy z powodu konieczności osobistego sprawowania opieki m.in. nad innym chorym członkiem rodziny (art. 32 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa⁴³). Za członków rodziny, o których mowa w ust. 1 pkt 3, uważa się małżonka, rodziców, rodzica dziecka, ojczyma, macochę, teściów, dziadków, wnuki, rodzeństwo oraz dzieci w wieku powyżej 14 lat – jeżeli pozostają we wspólnym gospodarstwie domowym z ubezpieczonym w okresie sprawowania opieki (art. 32 ust. 2). Warunek pozostawania we wspólnym gospodarstwie domowym uważa się za spełniony także wówczas, gdy ubezpieczony pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym z chorym członkiem rodziny tylko przez okres sprawowania opieki. Zgodnie zaś z art. 34 ustawy zasiłek opiekuńczy nie przysługuje, jeżeli we wspólnym gospodarstwie domowym poza ubezpieczonym są inni członkowie rodziny mogący zapewnić opiekę. Zasiłek opiekuńczy przysługuje tylko w razie sprawowania osobistej opieki. Nie można zatem tego obowiązku scedować na inną osobę, w tym innego członka rodziny⁴⁴. W omawianych w artykule

⁴¹ Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej na interpelację nr 2271 w sprawie świadczeń dla rodziców dzieci martwo urodzonych, których płci nie udało się ustalić z dnia 22 kwietnia 2016 r., <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=40451589> [dostęp: 13.07.2024 r.].

⁴² Dz. U. z 2015 r. poz. 2013.

⁴³ Tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r. poz. 2780.

⁴⁴ Zob. A. Ślęzak, *Zasiłek opiekuńczy*, w: *Meritum. Ubezpieczenia społeczne*, red. J. Ślęzak, wyd. 9, Warszawa 2022, s. 434; A. Rzetecka-Gil, *Komentarz do art. 32*, w: *Ustawa o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 127–133; A. Radziszewski, R. Tender, *Komentarz do art. 34*, w: *tychże, Ustawa o świadczeniach pieniężnych*

przypadkach zasiłek opiekuńczy przysługiwać będzie zatem mężowi, który opiekuje się żoną po martwym urodzeniu dziecka bądź po poronieniu, ale także partnerowi matki dziecka niebędącemu jej mężem, ale będącemu ojcem dziecka, jeżeli pozostają oni we wspólnym gospodarstwie domowym i nie ma innych osób, które taką opiekę mogłyby jej zapewnić. Jest to niewątpliwie sytuacja, w której matka dziecka wymaga opieki i wsparcia. Istotny jest zatem stan zdrowia kobiety i konieczność osobistego sprawowania nad nią opieki, a nie relacje prawnorodzinne.

Zasiłek opiekuńczy przysługuje w takiej sytuacji przez okres do 14 dni w roku kalendarzowym, a jego wysokość wynosi 80% podstawy wymiaru. W celu wypłaty zasiłku należy przedłożyć pracodawcy zaświadczenie lekarskie o czasowej niezdolności do pracy z powodu konieczności osobistego sprawowania opieki nad kobietą, która poroniła bądź urodziła martwe dziecko, oraz wniosek o wypłatę zasiłku (druk Z-15B). Zastanawia, spotykany w praktyce, wymóg przedłożenia odpisu aktu urodzenia dziecka. Po pierwsze, taki obowiązek nie wynika z § 27 rozporządzenia Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 8 grudnia 2015 r. w sprawie zakresu informacji o okolicznościach mających wpływ na prawo do zasiłków z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa lub ich wysokość oraz dokumentów niezbędnych do przyznania i wypłaty zasiłków⁴⁵. Po drugie, w przypadku męża matki dziecka obowiązuje domniemanie z art. 62 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego⁴⁶. Po trzecie, w przypadku, gdy rodziców dziecka nie wiąże węzeł małżeński, a kobieta poroniła lub urodziła martwe dziecko, wówczas to jej stan zdrowia wskazuje bezpośrednio na konieczność sprawowania opieki. Podkreślić stanowczo należy, że to nie poród jest powodem zwolnienia, a przyczyny medyczne, wskazujące na konieczność opieki z powodu stanu zdrowia kobiety, która utraciła ciążę.

Zgodnie z art. 184 K.p. za okres urlopu macierzyńskiego przysługuje zasiłek macierzyński na zasadach określonych w ustawie o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Zasiłek macierzyński za okres ustalony przepisami Kodeksu pracy jako okres urlopu macierzyńskiego przysługuje w wysokości 100% podstawy wymiaru. Przy ustalaniu prawa do zasiłku macierzyńskiego dokumentem uprawniającym do jego otrzymania jest, zgodnie z § 9 pkt 2 rozporządzenia Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 8 grudnia 2015 r.:

z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Komentarz, wyd. 2, Warszawa 2022, s. 218–220.

⁴⁵ Tekst jednolity: Dz. U. z 2017 r. poz. 87 z późn. zm.

⁴⁶ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r. poz. 1359.

1) złożone w formie papierowej lub w formie dokumentu elektronicznego uwierzytelnionego z wykorzystaniem kwalifikowanego certyfikatu lub profilu zaufanego ePUAP na elektroniczną skrzynkę podawczą Zakładu Ubezpieczeń Społecznych zaświadczenie lekarskie określające przewidywaną datę porodu – za okres przed dniem porodu;

2) odpis skrócony aktu urodzenia dziecka lub jego kopia potwierdzona za zgodność z oryginałem przez płatnika składek albo przez ZUS – za okres od dnia porodu.

Przyjmując wykładnię zawężającą, jeśli zatem doszło do poronienia i nie można było ustalić płci dziecka, zasiłek ten nie przysługuje. Jak wskazuje M. Jaroszevska, „należy jednak zauważyć, że nie ma podstawy prawnej, która wprost odmawiałaby pracownicy prawa do urlopu macierzyńskiego w przypadku urodzenia martwego dziecka, czyli faktu biologicznego mającego miejsce przed upływem 22. tygodnia ciąży”⁴⁷.

Odnosnie zaś do zasiłku pogrzebowego należy podkreślić, że na mocy przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych⁴⁸ do otrzymania zasiłku pogrzebowego uprawnia spełnienie dwóch przesłanek: przynależności do określonego ustawą kręgu podmiotów oraz pokrycia kosztów pogrzebu. Zasiłek ten ma charakter przede wszystkim kompensacyjny i częściowo socjalny⁴⁹. Jest świadczeniem jednorazowym. Jego wysokość określona jest w art. 80. ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Ze względu natomiast na przesłankę pokrycia kosztów pogrzebu, na podstawie art. 78 tej ustawy, zasiłek pogrzebowy przysługuje również: pracodawcy, domowi pomocy społecznej, gminie, powiatowi, osobie prawnej kościoła lub innego związku wyznaniowego. Prawo do zasiłku pogrzebowego wygasa w razie niezgłoszenia wniosku o jego przyznanie w okresie dwunastu miesięcy od dnia śmierci osoby, po której zasiłek przysługuje.

Zgodnie z § 16 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 11 października 2011 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe⁵⁰ do wniosku o zasiłek pogrzebowy (druk Z-12) powinien być dołączony m.in. odpis skrócony aktu zgonu albo odpis zupełny aktu urodzenia dziecka z adnotacją, że dziecko urodziło się martwe⁵¹. I znowu, przyjmując wykładnię zawężającą, jeśli nie ustalono

⁴⁷ M. Jaroszevska, *Poronienie a urodzenie...*, s. 626.

⁴⁸ Tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r. poz. 1251.

⁴⁹ Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z dnia 15 maja 2009 r., III CZP 140/08, *Legalis* nr 141182.

⁵⁰ Dz. U. z 2011 r. Nr 237, poz. 1412 z późn. zm.

⁵¹ Nie jest to jedyna forma potwierdzania faktu warunkującego wypłatę zasiłku pogrzebowego z tytułu poniesienia kosztów pogrzebu dziecka martwo urodzonego. W rozporządzeniach wydanych przez innych ministrów wskazano:

– „odpis zupełny aktu urodzenia dziecka z adnotacją, że dziecko urodziło się martwe” – § 15 Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 lutego 2012 r. w sprawie trybu postępowania i właściwości organów

płci dziecka, zasiłek ten nie przysługuje. Tym samym gdy płeć dziecka nie jest znana, a rodzice (albo inne uprawnione osoby) zorganizują pochówek, muszą pokryć jego koszty. Niemniej z uwagi na to, że zasiłek pogrzebowy ustalany jest na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, to uwzględniając przepis art. 77 ust. 1 tej ustawy, należy stwierdzić, iż dla uzyskania zasiłku pogrzebowego nie jest konieczne określenie płci dziecka martwo urodzonego, ponieważ ustawodawca wskazał jedynie na przesłankę w postaci ziszczenia się ryzyka śmierci dziecka, bez rozróżnienia jego płci. Ponadto zwraca się uwagę, że użycie zwrotu „powinien” w przepisie § 16 rozporządzenia w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe wskazuje, iż dołączenie przedmiotowego aktu urodzenia dziecka z adnotacją o jego martwym urodzeniu nie jest warunkiem do uzyskania świadczenia z tego tytułu. Znajduje to potwierdzenie

w sprawach zaopatrzenia emerytalnego żołnierzy zawodowych oraz uprawnionych członków ich rodzin (tekst jednolity: Dz. U. z 2019 r. poz. 2107 z późn. zm.);

– „zaświadczenie że dziecko urodziło się martwe” – § 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 września 2018 r. w sprawie sposobu dokumentowania prawa do zasiłków pogrzebowych, warunków pokrywania kosztów pogrzebu funkcjonariuszy Służby Ochrony Państwa i członków rodziny funkcjonariusza oraz dokumentów wymaganych przy wypłacie zasiłku pogrzebowego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1848);

– „zaświadczenie stwierdzające, że dziecko urodziło się martwe lub niezdolne do życia” – § 2 ust. 1 pkt 1 lit. a rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 lipca 2010 r. w sprawie trybu wypłaty zasiłku pogrzebowego funkcjonariuszowi Służby Więziennej oraz rodzajów dokumentów wymaganych do jego wypłaty (Dz. U. z 2010 r. Nr 133, poz. 896);

– „zaświadczenie lekarza lub położnej, że dziecko urodziło się martwe lub niezdolne do życia” – § 7 ust. 1 pkt 1 lit. a rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 1 marca 2002 r. w sprawie warunków pokrywania kosztów pogrzebu policjanta oraz określenia członków jego rodziny, na których przysługuje zasiłek pogrzebowy (tekst jednolity: Dz. U. z 2018 r. poz. 264);

– „zaświadczenie lekarza lub położnej, że dziecko urodziło się martwe” – § 6 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 18 września 2023 r. w sprawie sposobu dokumentowania uprawnień do zasiłków pogrzebowych oraz warunków i trybu pokrywania kosztów pogrzebu żołnierzy zawodowych (Dz. U. z 2023 r. poz. 2043);

– „oświadczenie, że dziecko urodziło się martwe” – § 9 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie warunków pokrywania kosztów pogrzebu funkcjonariusza Straży Granicznej ze środków właściwego organu Straży Granicznej oraz określenia członków rodziny, którym przysługuje zasiłek pogrzebowy (tekst jednolity: Dz. U. z 2015 r. poz. 1029) oraz § 8 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 17 maja 2019 r. w sprawie pokrywania kosztów pogrzebu funkcjonariusza Służby Celno-Skarbowej oraz wypłaty zasiłku pogrzebowego lub jego wyrównania z tytułu śmierci członka rodziny funkcjonariusza Służby Celno-Skarbowej (Dz. U. z 2019 r. poz. 984);

– „aktualny odpis aktu stanu cywilnego” – § 13 ust. 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 grudnia 2018 r. w sprawie trybu postępowania i właściwości organu w zakresie zaopatrzenia emerytalnego funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Służby Ochrony Państwa, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Celno-Skarbowej oraz ich rodzin (Dz. U. z 2018 r. poz. 2373).

w § 19 ust. 1 pkt 9 i § 29 tegoż rozporządzenia, które dopuszczają możliwość przedkładania dodatkowych dowodów niezbędnych dla załatwienia sprawy⁵². Jeżeli system prawny uznaje możliwość pochowania martwo urodzonego dziecka, którego płci nie da się ustalić, ale dla którego sporządzono kartę zgonu, lecz nie sporządzono aktu urodzenia z adnotacją, że dziecko urodziło się martwe, to należy umożliwić otrzymanie zasiłku pogrzebowego osobom, które poniosły koszty jego pogrzebu.

4. Prawo do pochówku

Zorganizowanie pochówku jest prawem, a nie obowiązkiem rodziców⁵³, niezależnie od tego, czy doszło do poronienia, czy martwego urodzenia. W związku z tym rodzice nie mają obowiązku odebrania zwłok dziecka (szczątek, tkanek obumarłego płodu) z podmiotu wykonującego działalność leczniczą. Przepisy w tym zakresie nie przewidują także żadnych terminów od kiedy należy wydać zwłoki dziecka, a od kiedy można odmówić. Tym samym podmiot wykonujący działalność leczniczą ma obowiązek wydania zwłok dziecka nawet we wczesnym stadium ciąży, w sytuacji gdy rodzice żądają ich wydania. Pod pojęciem zwłok ludzkich ustawodawca rozumie bowiem ciała osób zmarłych i dzieci martwo urodzonych, bez względu na czas trwania ciąży. Wynika to wprost z brzmienia § 2 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 27 września 2021 r. w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi⁵⁴. Przepis ten wskazuje, że za dziecko martwo urodzone należy uznać płód niezależnie od tego, kiedy i z jakich przyczyn nastąpiło zakończenie ciąży, w tym również w wyniku poronienia. W tym miejscu należy podkreślić różnice terminologiczne pomiędzy sformułowaniami użytymi w załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie rodzajów i zakresu dokumentacji medycznej oraz sposobów jej przetwarzania a widniejącymi w rozporządzeniu tego samego ministra w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi, które powodują poważne problemy interpretacyjne. W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę, że rozróżnienie na poronienie i martwe urodzenie może suponować, że obumarły płód wydalony z ustroju matki na skutek poronienia nie jest uznawany za ludzkie zwłoki, gdyż nie może zostać zakwalifikowany jako dziecko martwo urodzone. Konsekwencją

⁵² Tak wyrok SR Lublin-Zachód w Lublinie z dnia 9 lipca 2015 r., VII U 470/15, LEX nr 2538391.

⁵³ Szerzej na temat skutków pozbawienia prawa do pogrzebu zob. J. Gołąb, *Prawo do pogrzebu i jego wykonanie w prawie kanonicznym i polskim*, Rzeszów 2004, s. 166–167.

⁵⁴ Tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 1910.

tej argumentacji jest potraktowanie poronionego płodu jak odpadu medycznego⁵⁵. Iwona Sierpowska podkreśla, że taki sposób postępowania budzi moralny sprzeciw⁵⁶. Słusznie zatem konstatuje Paweł Sularz, że „rozporządzenie w sprawie rodzajów i zakresu dokumentacji medycznej oraz sposobów jej przetwarzania jest powołane tylko dla celów związanych z prowadzeniem dokumentacji medycznej i nie może być rozciągane na zakres uprawnień wynikających z prawa pochówkowego”⁵⁷. Na gruncie prawa pochówkowego poronienie jest bowiem uznawane za martwe urodzenie⁵⁸.

Osobami uprawnionymi do organizacji pochówku są: krewni wstępni (rodzice, dziadkowie); krewni boczni do 4. stopnia pokrewieństwa; powinowaci w linii prostej do 1. stopnia; inne osoby, które się do tego dobrowolnie zobowiązują, np. podmiot wykonujący działalność leczniczą, fundacja, organizacja *pro-life*⁵⁹ (art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych). Zwłoki niepochowane przez podmioty wymienione w art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych mogą być przekazane do celów dydaktycznych i naukowych uczelni medycznej lub innej uczelni prowadzącej działalność dydaktyczną i naukową w zakresie nauk medycznych albo do federacji podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki prowadzącej działalność naukową w zakresie nauk medycznych (art. 10 ust. 2). Zwłoki niepochowane przez podmioty uprawnione albo nieprzekazane uczelni lub federacji podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki są chowane przez gminę właściwą ze względu

⁵⁵ M. Derek, *Status prawny zwłok dziecka martwo urodzonego w prawie polskim*, Zeszyty Prawnicze 2015, z. 4, s. 30-33; U. Nowicka, *Prawo do pochowania dziecka utraconego w wyniku poronienia wedle ustawodawstwa polskiego i kanonicznego*, Łódzkie Studia Teologiczne 2017, t. 26, z. 4, s. 150; I. Sierpowska, *Pochówek dzieci martwo urodzonych – w świetle praw rodziców i zadań gminy*, Studia Prawno-Ekonomiczne 2018, t. 106, s. 117-131; P. Sularz, *Cmentarze w Polsce. Zagadnienia administracyjnoprawne*, Warszawa 2022, s. 243.

⁵⁶ Na problem ten zwrócił uwagę również ETPC w wyroku z dnia 14 lutego 2008 r. w sprawie Hadri-Vionnet przeciwko Szwajcarii (skarga nr 55525/00, Legalis nr 137534), dotyczącej uniemożliwienia matce udziału w pogrzebie martwo urodzonego dziecka, w którym potwierdził, że art. 8 Konwencji stosuje się w związku z uprawnieniem matki do udziału w pogrzebie martwo urodzonego dziecka, połączonym z właściwą ceremonią oraz domagania się, by zwłoki zostały przetransportowane na cmentarz odpowiednim samochodem. Z kolei w wyroku z dnia 12 czerwca 2014 r. w sprawie Marić przeciwko Chorwacji (skarga nr 50132/12, LEX nr 1469223) ETPC stwierdził, iż: „rozporządzenie ciałem martwo narodzonego dziecka jak odpadem medycznym, bez pozostawienia informacji o losie lub miejscu złożenia ciała, stanowi ingerencję w prawa rodziców i jest naruszeniem art. 8 Konwencji”.

⁵⁷ P. Sularz, *Cmentarze w Polsce...*, s. 243.

⁵⁸ „Nie można w różny sposób traktować osób uprawnionych do sprawienia pochówku w zależności od tego, czy pochówek dotyczy osoby zmarłej czy też martwo urodzonego dziecka. W jednym i drugim przypadku [...] należy jest szczególny szacunek, a bliskim przysługują szczególne prawa”. Wyrok WSA w Gliwicach z dnia 24 listopada 2015 r., IV SA/Gl 291/15, LEX nr 1985263.

⁵⁹ Najczęściej ciała nienarodzonych dzieci składane są do mogiły zbiorowej. W wielu miastach pogrzeby takie organizowane są 15 października w światowy Dzień Dziecka Utraconego (tyle trwa okres ciąży, licząc od 1 stycznia).

na miejsce zgonu (art. 10 ust. 3)⁶⁰. Przy czym należy podkreślić, że znów brakuje przepisów, które wyznaczałyby termin dokonania pochówku, i z których wynikałby tym samym maksymalny termin, w którym zwłoki osób znajdujące się w podmiocie wykonującym działalność leczniczą powinny być odbierane celem pochówku (przez osobę uprawnioną lub, w razie jej braku, gminę)⁶¹. Jeśli osoba uprawniona do przeprowadzenia pochówku rezygnuje ze swego prawa, nie da się uniemożliwić dokonania tego innej osobie⁶².

Zwłoki dzieci martwo urodzonych bądź poronionych mogą być jednak na wniosek osób uprawnionych spopielone przez zakład opieki zdrowotnej dysponujący odpowiednimi urządzeniami do tego celu lub też podmiot ten może zlecić spopielenie firmie posiadającej takie urządzenia⁶³. Podmiot wykonujący działalność leczniczą może, ale nie musi organizować pochówku dzieci martwo urodzonych bądź poronionych. Jeśli odstępuje od tej możliwości, powinien zawiadomić ośrodek pomocy społecznej właściwy dla miejsca zamieszkania matki o potrzebie dokonania pochówku oraz o możliwości dokonania spopielenia zwłok na koszt osoby uprawnionej (w tym przypadku podmiotu wykonującego działalność leczniczą, jeśli ten posiada własną spalarnię).

Celem zorganizowania pochówku dziecka martwo urodzonego bądź poronionego administracji cmentarza należy przedstawić odpowiednie dokumenty. Jeżeli dziecko urodziło się martwe bądź doszło do poronienia, nie sporządza się aktu zgonu, natomiast sporządza się akt urodzenia z adnotacją, że dziecko urodziło się martwe. Akt urodzenia musi zawierać wszystkie wymagane przez Prawo o aktach stanu cywilnego dane, w tym imię (imiona), nazwisko i płeć dziecka. Akt urodzenia sporządza się w takiej sytuacji na podstawie karty martwego urodzenia przekazanej

⁶⁰ Sprawienie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym, należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym (art. 17 ust. 1 pkt 15 oraz art. 36 pkt 2 lit. f ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r. poz. 901 z późn. zm.). Jednostką organizacyjną gminy odpowiedzialną za zorganizowanie zmarłemu pogrzebu jest właściwy miejscowo (miejski lub gminny) ośrodek pomocy społecznej lub centrum pomocy społecznej, co wynika z dyspozycji art. 110 ust. 1 tejże ustawy.

⁶¹ Art. 24 ust. 1 pkt 11 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 799) przewiduje możliwość określenia w regulaminie organizacyjnym podmiotu wykonującego działalność leczniczą wysokości opłat za przechowywanie zwłok przez okres dłuższy niż 72 godziny pobieranych od osób lub instytucji uprawnionych do pochowania zwłok na podstawie ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych.

⁶² J. Rybicka-Ziarko, *Prawo do pogrzebu dziecka poronionego*, Kortowski Przegląd Prawniczy 2013, nr 3, s. 86.

⁶³ Zgodnie z art. 20a ust. 1 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych przepisy tej ustawy dotyczące pochówku i przewozu zwłok stosuje się odpowiednio do pochówku i przewozu szczątków powstałych ze spopielenia zwłok.

przez podmiot wykonujący działalność leczniczą⁶⁴. Zgodnie jednak z art. 11 ust. 5a ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych w przypadku dziecka martwo urodzonego, bez względu na czas trwania ciąży, jeżeli na wniosek osoby uprawnionej do pochowania, o której mowa w art. 10 ust. 1 tejże ustawy, sporządzono kartę zgonu, to w celu pochowania zwłok nie jest wymagana adnotacja urzędu stanu cywilnego o zarejestrowaniu zgonu. Taka regulacja prawna daje zatem możliwość sporządzenia karty zgonu bez określania płci dziecka. Aktualnie obowiązujący wzór karty zgonu został określony w załączniku do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2023 r. w sprawie wzoru karty zgonu. W przypadku dziecka martwo urodzonego bądź poronionego w części przeznaczonych dla administracji cmentarza nie wymaga się wypełnienia rubryk 1-6 oraz 10, czyli m.in. rubryk zawierających informacje o płci zmarłego oraz jego imię (imiona) i nazwisko. Prawo (a w przypadku niewykonania tego prawa – obowiązek gminy) do pochówku dziecka martwo urodzonego przysługuje bez względu na to, czy śmierć dziecka nastąpiła przed upływem 22. tygodnia ciąży, czy też po upływie tego czasu. Przysługuje zatem nawet wtedy, gdy sporządzono tylko kartę zgonu bez informacji o płci⁶⁵. Takie rozwiązanie należy uznać za słuszne. Możliwość pochowania zwłok lub szczątków ludzkich nie powinna bowiem być ograniczona przez prawo, a jedynie uwarunkowaniami technicznymi i stwierdzeniem istnienia zwłok lub szczątków ludzkich.

Pochówek poronionego bądź martwo urodzonego dziecka może mieć charakter religijny. Kluczowe w tej kwestii są przekonania moralne i religijne rodziców⁶⁶. Sygnalizując jedynie w tym miejscu kwestię katolickiego pogrzebu dzieci nienarodzonych, należy zauważyć, że Sobór Watykański II w Konstytucji o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*⁶⁷ zalecił: „ponownie opracować obrzęd pogrzebu dzieci i dołączyć do niego własny formularz mszalny” (nr 82). To zadanie w pełni zrealizował papież Paweł VI, który wprowadził nowe obrzędy pogrzebu⁶⁸, a w Mszału rzymskim z 1970 r.⁶⁹ dwa formularze Mszy pogrzebowej – dla dzieci ochrzczonych

⁶⁴ Zob. B. Jaranowska, *Rejestracja dziecka martwo urodzonego*, Metryka 2016, nr 1, s. 247–252.

⁶⁵ Tak SN w wyroku z dnia 13 maja 2015 r., III CSK 286/14, Legalis nr 1325796, formułując spostrzeżenie, że „stanowisko przeciwne prowadziłoby do różnicowania pozycji prawnej płodu w zależności od tego czy akt urodzenia został sporządzony z uwagi na stopień jego rozwoju (możliwość ustalenia płci)”.

⁶⁶ Zob. art. 2 pkt 12 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r. poz. 265; A.J. Kłos-Skrzypczak, *The Impact of the Loss of a Child in the Prenatal Period on Marital and Family Life and the Religiosity of Women after Miscarriage*, Religions 2023, t. 14, nr 11, s. 1–15.

⁶⁷ Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, red. M. Przybył, Poznań 2002.

⁶⁸ *Obrzędy pogrzebu dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, wyd. 2 uzup. i popr., Katowice 2023.

⁶⁹ *Mszał rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 2013.

i dla dzieci zmarłych bez chrztu. Z kolei promulgowany w 1983 r., odnowiony Kodeks Prawa Kanonicznego⁷⁰ wyłączył dzieci martwo urodzone i inne osoby, które zmarły bez chrztu z grona osób, którym należy odmówić pogrzebu kościelnego (kan. 1183 § 2). Również Konferencja Episkopatu Polski „zezwała na katolicki pogrzeb dzieci, które zmarły przed chrztem, jeżeli rodzice pragnęli je ochrzcić” (Obrazy pogrzebu, nr 22e). Z uwagi na to, że w rozważanych tu sytuacjach dzieci nie przyjęły jeszcze chrztu, pod względem liturgicznym są traktowane jako dzieci zmarłe przed chrztem. W praktyce pastoralnej należy jednak przyjąć, że prośba rodziców o celebrowanie liturgii pogrzebu jest potwierdzeniem pragnienia ochrzczenia dziecka, a tym samym spełnia wymóg udzielenia pogrzebu kościelnego zawarty w kan. 1183 § 2 KPK⁷¹. Powodem odmowy pochówku nie może być fakt, że rodzice nie mają ślubu kościelnego lub nie są związani z życiem parafii.

Zakończenie

De lege lata skorzystanie z uprawnień przysługujących rodzicom po poronieniu bądź martwym urodzeniu dziecka uzależnione jest *de facto* od tego, w jakim czasie utracili oni swoje dziecko. Pomija się przy tym aspekt psychologiczny. Ból po stracie dziecka pozostaje bólem bez względu na czas trwania ciąży. Dlatego należy się zgodzić z Rzecznikiem Praw Obywatelskich, iż „w tak ukształtowanym stanie prawnym wyłania się nie tylko przypadkowość przyjętych rozwiązań prawnych, ale także zgoda organów państwa na utrzymywanie niesprawiedliwego traktowania rodziców dzieci martwo urodzonych, których płci nie da się ustalić”⁷². Trzeba również zaaprobować stanowisko Ministerstwa Sprawiedliwości, w którym dostrzega ono „istnienie w systemie prawa nieuzasadnionej dyskryminacji w zakresie dostępu do urlopu i świadczeń związanych z martwym urodzeniem dziecka przysługujących bądź nieprzysługujących rodzicom dzieci martwo urodzonych w zależności od tego,

⁷⁰ Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 r., zaktualizowany przekład na język polski (stan prawny na dzień 18 maja 2022 r.), tłum. P. Majer, L. Adamowicz, Poznań 2022 (dalej: KPK).

⁷¹ Szerzej na ten temat zob. np. P. Guzdek, *Rozpoznaj swoje dziecko we mnie... Rzecz o poronieniu samodzielnym dziecka i jego pogrzebie*, Kraków 2017; *Kompendium pastoralne o rodzinnym pogrzebie dziecka martwo urodzonego i towarzyszeniu w żałobie osieroconej rodzinie*, oprac. P. Guzdek, Kraków-Warszawa 2020.

⁷² Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 19 lutego 2015 r., znak VII.534.18.2015.MO, do Ministra Pracy i Polityki Społecznej, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Do_MPiPS_ws._swiadczen_w_sytuacji_urodzenia_martwego_dziecka.pdf [dostęp: 14.07.2024 r.].

czy ustalono płeć takich dzieci, czy też nie”⁷³. Ten stan przypadkowości generują nie tylko różnice terminologiczne czy wykluczające się przepisy w obowiązujących aktach prawnych, które mimo postulatów doktryny, orzeczeń sądów⁷⁴, a nawet podejmowanych inicjatyw legislacyjnych nie są harmonizowane, co nie sprzyja jednoznacznej wykładni przepisów prawa⁷⁵. Tworzą go także różne rozstrzygnięcia w identycznych sytuacjach faktycznych, co rodzi uzasadnione obawy o naruszenie konstytucyjnej zasady równości wobec prawa.

De lege ferenda postulować należy jednoznaczne rozstrzygnięcie na poziomie ustawowym, że na potrzeby prawa pracy i świadczeń z zabezpieczenia społecznego w omawianym w niniejszym artykule zakresie nie stosuje się przepisów dotyczących dokumentacji medycznej. Tym samym zakres znaczeniowy pojęcia „martwe urodzenie” we wskazanych obszarach obejmowałby też poronienie.

Pożądanę byłoby także precyzyjniejsze określenie przesłanek nabycia prawa do skróconego urlopu macierzyńskiego w art. 180¹ § 1 K.p. bez względu na czas trwania ciąży, np. do 22. tygodnia ciąży – 4 tygodnie; po 22. tygodniu ciąży – 8 tygodni (zmiana uzasadniona kwestiami medycznymi – po 22. tygodniu konieczność dłuższego odpoczynku kobiety, podobnie jak po żywym urodzeniu). A dokumentem uprawniającym do uzyskania skróconego urlopu macierzyńskiego i zasiłku macierzyńskiego byłaby karta urodzenia z adnotacją o martwym urodzeniu, sporządzana zgodnie z normami określonymi w projekcie ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych (UD 278⁷⁶). Takie rozwiązanie prawne nie ingerowałoby w zasady sporządzania aktów stanu cywilnego i nie wymagałoby zmian w Prawie o aktach stanu cywilnego. W przypadku zaś kobiet doświadczających poronienia powodowałoby brak konieczności uzyskiwania zwolnień z powodu czasowej niezdolności do pracy.

⁷³ Pismo sekretarza stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości z dnia 20 lipca 2023 r., znak DLPK-V.454.119.2023 do Przewodniczącej Komisji Polityki Społecznej i Rodziny Sejmu RP, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2023-07/Odpowiedz_MS_dzieci_martwo_urodzone_20.07.2023.pdf [dostęp: 14.07.2024 r.].

⁷⁴ Nadal aktualne jest wykształcone na gruncie przepisów Prawa o aktach stanu cywilnego z 1986 r. stanowisko orzecznictwa sądowoadministracyjnego wskazujące, jak poważny jest problem powstały w następstwie obowiązywania *de lege lata* dwóch definicji martwego urodzenia, wprowadzonych na potrzeby różnych aktów prawnych, oraz braku synchronizacji przepisów aktów wykonawczych i przepisów ustaw, mimo ich licznych nowelizacji. Zob. np. wyrok WSA w Bydgoszczy z dnia 22 października 2007 r., II SA/Bd 621/07, LEX nr 419007; wyrok NSA z dnia 1 kwietnia 2009 r., II OSK 464/08, LEX nr 555305; wyrok WSA w Krakowie z dnia 9 czerwca 2010 r., III SA/Kr 775/09, LEX nr 643879; wyrok WSA w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 20 października 2010 r., II SA/Go 647/10, LEX nr 753108; wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 23 listopada 2010 r., IV SAB/Wr 37/10, LEX nr 759238.

⁷⁵ A. Jończyk, P.K. Jończyk, *Prawne aspekty uprawnień przysługujących kobietom w przypadku poronienia i martwego urodzenia – synteza i wnioski de lege ferenda w oparciu o obowiązujące przepisy prawne*, Paestra 2020, nr 11, s. 47.

⁷⁶ <https://legislacja.gov.pl/projekt/12351755/katalog/12819408#12819408> [dostęp: 14.07.2024 r.].

Należałoby również rozważyć możliwość wprowadzenia dodatkowych uprawnień pracowniczych, np. możliwości skrócenia czasu pracy kobiety po powrocie ze skróconego urlopu macierzyńskiego i wprowadzenie, na wzór regulacji z art. 180¹ § 1 K.p., możliwości udzielenia urlopu ojcu dziecka na okres nie krótszy niż siedem dni od dnia zgonu dziecka.

Należy przede wszystkim dążyć od uproszczenia i odbiurokratyzowania procedur związanych z poronieniem bądź martwym urodzeniem dziecka. Podkreślić trzeba, że obligatoryjne ustalanie płci nie znajduje merytorycznego uzasadnienia, ponieważ brak jest przepisów uzależniających, różnicujących uzyskanie uprawnień i obowiązków od płci. Rezygnacja z tego wymogu prowadzi do uproszczenia i skrócenia postępowania, redukuje koszty i ułatwia uzyskanie należnych uprawnień przez rodziców dziecka, minimalizuje obciążenia organizacyjne i emocjonalne wiążące się z podejmowanymi przez nich czynnościami. Nie da się ukryć, że zlecenie przez rodziców dziecka badań genetycznych i dodatkowo ponoszenie kosztów z tego tytułu może pogłębiać ich traumę powstałą po stracie dziecka. Bezzasadne jest zatem zmuszenie ich do tych czynności tylko po to, by mogli skorzystać z dalszych uprawnień – zasiłków i urlopów⁷⁷.

Problemy związane z pochówkiem dziecka martwo urodzonego wymagają opracowania stosownych procedur w przepisach powszechnie obowiązujących. Chodzi tutaj zwłaszcza o jednoznaczne doprecyzowanie, że dzieckiem martwo urodzonym jest także płód poroniony. Należy również wprowadzić wzór oświadczenia dla rodziców, którzy utracili dziecko w wyniku poronienia bądź martwego urodzenia, dokumentującego ich decyzję o skorzystaniu z prawa do pochówku dziecka lub rezygnacji z tego prawa. Niezbędne jest ponadto wypracowanie zasad współdziałania podmiotów wykonujących działalność leczniczą, ośrodków pomocy społecznej oraz podmiotów administrujących cmentarzami, które zniwelują niebezpieczeństwo traktowania dziecka martwo urodzonego, w tym poronionego, jako odpadu medycznego. Takie zasady są tym bardziej niezbędne, że rezygnacja rodziców z pochówku martwo urodzonego dziecka nie oznacza równocześnie rezygnacji z prawa do dokonania ekshumacji celem zmiany miejsca spoczynku tego dziecka⁷⁸.

Różne formy potwierdzania faktu warunkującego wypłatę zasiłku pogrzebowego na podstawie rozporządzeń wydanych przez poszczególnych ministrów skutkują wydawaniem różnych decyzji w identycznych sytuacjach. Należy rozważyć, czy w przypadku martwych urodzeń, w tym poronień, zasiłek pogrzebowy w obniżonej

⁷⁷ J. Świątek-Rudoman, *Uprawnienia kobiety po poronieniu i urodzeniu martwego dziecka w oparciu o obowiązujące przepisy prawa*, Gdańskie Studia Prawnicze 2017, nr 2, s. 440.

⁷⁸ I. Sierpowska, *Postępowanie ze zwłokami i ich ochrona prawna*, w: tejże, *Śmierć w ujęciu prawa administracyjnego*, Warszawa 2020, s. 197.

wysokości (np. 50%) przysługiwałby tylko członkom rodziny, a nie przysługiwałby gminie, organizacjom *pro-life* i innym jednostkom organizującym pochówki.

Bibliografia

- Bütikofer A., Coy D., Doyle O., Ginja R., *The Consequences of Miscarriage on Parental Investments*, IZA Discussion Paper No. 16858, <https://docs.iza.org/dp16858.pdf> [dostęp: 7.01.2025 r.].
- Derek M., *Status prawny zwłok dziecka martwo urodzonego w prawie polskim*, Zeszyty Prawnicze 2015, z. 4.
- Gołąb J., *Prawo do pogrzebu i jego wykonanie w prawie kanonicznym i polskim*, Rzeszów 2004.
- Guzdek P., *Rozpoznaj swoje dziecko we mnie... Rzecz o poronieniu samoistnym dziecka i jego pogrzebie*, Kraków 2017.
- Haberko J., *Cywilnoprawna ochrona dziecka poczętego a stosowanie procedur medycznych*, Warszawa 2010.
- Haberko J., *Konsekwencje prawne żywego i martwego urodzenia*, Prawo i Medycyna 2007, nr 3 (28).
- Jaranowska B., *Rejestracja dziecka martwo urodzonego*, Metryka 2016, nr 1.
- Jaroszewska M., *Poronienie a urodzenie martwe (zgon płodu) – konsekwencje dla pracodawcy w zakresie udzielenia urlopu macierzyńskiego*, Monitor Prawa Pracy 2009, nr 12.
- Jaroszewska-Ignatowska I., Rosner-Laskorzyńska Z., *Zgon dziecka, poronienie, urodzenie martwego dziecka a prawo do urlopu macierzyńskiego*, w: *Uprawnienia pracowników-rodziców*, red. I. Jaroszewska-Ignatowska, Z. Rosner-Laskorzyńska, Warszawa 2021.
- Jończyk A., Jończyk P.K., *Prawne aspekty uprawnień przysługujących kobietom w przypadku poronienia i martwego urodzenia – synteza i wnioski de lege ferenda w oparciu o obowiązujące przepisy prawne*, Palestra 2020, nr 11.
- Kancelaria Senatu, Biuro Analiz i Dokumentacji, *Wybrane zagadnienia polityki prorodzinnej w niektórych państwach Unii Europejskiej*, Warszawa 2013.
- Karkowska D., Baum E., Izdebski Z., Janik A., *Godna prokreacja, ciąża, poród i połóg. Prawa kobiet*, Warszawa 2023.
- Kłos-Skrzypczak A.J., *The Impact of the Loss of a Child in the Prenatal Period on Marital and Family Life and the Religiosity of Women after Miscarriage*, Religions 2023, t. 14, nr 11.
- Kompendium pastoralne o rodzinnym pogrzebie dziecka martwo urodzonego i towarzyszeniu w żałobie osieroconej rodzinie*, oprac. P. Guzdek, Kraków-Warszawa 2020.
- Kumor-Jezińska E., *Komentarz do rozporządzenia w sprawie wniosków dotyczących uprawnień pracowników związanych z rodzicielstwem oraz dokumentów dołączanych do takich wniosków*, w: *Prawo zatrudnienia. Komentarz do rozporządzeń*, red. K.W. Baran, Warszawa 2024.
- Lens J.W., *Miscarriage, Stillbirth, & Reproductive Justice*, Washington University Law Review 2021, t. 98, nr 4.

- Lubowiecki D., *Ochrona płodu w systemie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Przegląd Prawniczy Uniwersytetu Warszawskiego 2016, nr 1.
- Niedzielska K., *Uprawnienia pracownicze kobiety po poronieniu*, Monitor Prawa Pracy 2021, nr 4.
- Nowicka U., *Prawo do pochowania dziecka utraconego w wyniku poronienia wedle ustawodawstwa polskiego i kanonicznego*, Łódzkie Studia Teologiczne 2017, t. 26, z. 4.
- Pluta K., *Sekcja zwłok dziecka wobec braku zgody rodzica*, Studia Prawnoustrojowe 2023, t. 60.
- Radziśław A., Tender R., *Komentarz do art. 34*, w: A. Radziśław, R. Tender, *Ustawa o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2022.
- Rybicka-Ziarko J., *Prawo do pogrzebu dziecka poronionego*, Kortowski Przegląd Prawniczy 2013, nr 3.
- Rzetecka-Gil A., *Komentarz do art. 32*, w: *Ustawa o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Komentarz*, Warszawa 2009.
- Sierpowska I., *Pochówek dzieci martwo urodzonych – w świetle praw rodziców i zadań gminy*, Studia Prawno-Ekonomiczne 2018, t. 106.
- Sierpowska I., *Postępowanie ze zwłokami i ich ochrona prawna*, w: I. Sierpowska, *Śmierć w ujęciu prawa administracyjnego*, Warszawa 2020.
- Smith L.K., Dickens J., Bender Atik R., Bevan C., Fisher J., Hinton L., *Parents' Experiences of Care Following the Loss of a Baby at the Margins Between Miscarriage, Stillbirth and Neonatal Death: A UK Qualitative Study*, BJOG – An International Journal of Obstetrics & Gynaecology 2020, https://www.researchgate.net/publication/338806020_Parents'_experiences_of_care_following_the_loss_of_a_baby_at_the_margins_between_miscarriage_stillbirth_and_neonatal_death_a_UK_qualitative_study [dostęp: 7.01.2025 r.].
- Sobczyk A., *Komentarz do art. 180*, w: *Kodeks pracy. Komentarz*, red. A. Sobczyk, wyd. 6, Warszawa 2023.
- Sularz P., *Cmentarze w Polsce. Zagadnienia administracyjnoprawne*, Warszawa 2022.
- Ślęzak A., *Zasilek opiekuńczy*, w: *Meritum. Ubezpieczenia społeczne*, red. J. Kuźniar, wyd. 9, Warszawa 2022.
- Świątek-Rudoman J., *Uprawnienia kobiety po poronieniu i urodzeniu martwego dziecka w oparciu o obowiązujące przepisy prawa*, Gdańskie Studia Prawnicze 2017, nr 2.
- Włodarczyk M., *Komentarz do art. 180*, w: *Kodeks pracy. Komentarz*, t. 2. Art. 94–304⁵, red. K.W. Baran, wyd. 6, Warszawa 2022.
- Wojtaszek-Mik E., *Sekcja zwłok dziecka w świetle art. 31 ustawy o działalności leczniczej – uwagi na tle wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Polat przeciwko Austrii*, Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne 2022, nr 52.